DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-43

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однорал Дарія Леонідівна
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник: **Савранчук Людмила Леонідівна**
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права
Навчально-науковий інститут права та психології
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

Адміністративна процедура є важливою складовою правової системи, оскільки саме через процедурні механізми гарантується захист прав, свобод та інтересів громадян у відносинах із публічною адміністрацією. Її якість безпосередньо впливає на передбачуваність дій держави та суспільну довіру до органів влади.

Для України цей напрям набув особливого значення в контексті євроінтеграції та прагнення наблизити національне управління до стандартів належного врядування. Знаковим етапом реформи стало прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» 17 лютого 2022 року № 2073-IX. Цей документ запровадив єдині правила взаємодії адміністративних органів із приватними особами під час розгляду справ, сформувавши цілісний процедурний механізм і посиливши гарантії захисту прав людини [1].

Європейські стандарти адміністративної процедури ґрунтуються на принципах законності, юридичної визначеності, пропорційності та права на належне адміністрування [2]. Зокрема, стаття 41 Хартії основоположних прав Європейського Союзу гарантує кожній особі право на справедливий розгляд справи, право бути вислуханою та обов'язок адміністрації мотивувати свої рішення [3].

Зазначені європейські підходи значною мірою відображені у Законі України «Про адміністративну процедуру». Відповідно до статті 4 цього Закону принципами адміністративної процедури є, зокрема, верховенство права, рівність перед законом, обґрунтованість, безсторонність адміністративного органу, добросовісність і розсудливість, пропорційність, відкритість, своєчасність і розумний строк, ефективність, презумпція правомірності дій та вимог особи,

офіційність, гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні та ефективних засобів правового захисту [1].

Одним із ключових є принцип верховенства права, який у сфері адміністративної процедури передбачає не лише формальне дотримання адміністративним органом положень законодавства, а й забезпечення юридичної визначеності, недопущення свавільного втручання у права особи та дотримання встановлених процедурних гарантій. Адміністративний орган повинен діяти в межах наданих йому повноважень і відповідно до визначеної законом процедури.

Важливе значення має також принцип пропорційності. Його сутність полягає у необхідності забезпечення розумного співвідношення між метою, якої прагне досягнути адміністративний орган, та негативними наслідками, які його рішення може спричинити для прав і законних інтересів особи. Застосований адміністративним органом захід не повинен створювати для особи надмірного тягаря порівняно з тією метою, задля якої він застосовується [1]. Саме принцип пропорційності набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, коли публічна адміністрація змушена одночасно забезпечувати безпеку держави та гарантувати права людини.

Не менш важливою є гарантія права особи на участь в адміністративному провадженні. Європейські стандарти виходять із того, що особа не повинна бути пасивним об'єктом владного рішення. Вона має отримати можливість висловити свою позицію, надати пояснення та докази, ознайомитися з матеріалами справи й бути почутою адміністративним органом. Такий підхід сприяє прийняттю більш обґрунтованих рішень та одночасно зменшує ризик свавільного втручання держави у права особи [3].

Важливою гарантією є також обов'язок адміністративного органу мотивувати прийняте рішення. Мотивування адміністративного акта дозволяє особі зрозуміти фактичні та юридичні підстави рішення, а у випадку незгоди – належним чином реалізувати право на його оскарження. Таким чином, обґрунтованість адміністративного акта є не лише формальною вимогою до його змісту, а й важливим засобом забезпечення прозорості та підзвітності публічної адміністрації.

Реалізація європейських стандартів адміністративної процедури в Україні відбувається в умовах воєнного стану [4]. Хоча законодавство допускає тимчасове обмеження окремих прав і свобод, це не означає припинення дії принципів адміністративної процедури [5]. Навпаки, в умовах розширених владних повноважень особливого значення набувають законність, пропорційність та ефективний правовий захист.

Основною проблемою є забезпечення балансу між публічним та приватним інтересом. В умовах воєнного стану органи влади приймають

рішення задля оборони і безпеки, проте вони зобов'язані мати правову основу та не виходити за межі необхідного, особливо коли це стосується прав громадян чи їхнього доступу до соціального забезпечення. Додатковим викликом є гарантування безперервності процедур під час кіберзагроз та блекаутів, що вимагає від адміністрації гнучкості. Застосування спрощених процедур має зумовлюватися виключно потребами воєнного стану [5].

Ще однією проблемою є співвідношення загальних положень Закону України «Про адміністративну процедуру» зі спеціальним законодавством. Закон допускає встановлення особливостей адміністративного провадження для окремих категорій адміністративних справ, проте такі особливості повинні відповідати принципам адміністративної процедури [1]. Тому одним із актуальних завдань залишається системне приведення спеціального законодавства та підзаконних нормативно-правових актів у відповідність до загальних процедурних стандартів. Проблемним аспектом є також практична готовність адміністративних органів до повноцінного застосування нових процедурних правил. Запровадження законодавчих норм потребує належної підготовки державних службовців та інших посадових осіб, формування сталої адміністративної практики, розроблення внутрішніх процедур і методичних рекомендацій. Важливим є також підвищення правової обізнаності громадян щодо їхніх прав під час адміністративного провадження.

Варто зазначити, що запровадження загальної адміністративної процедури є складовою ширшої реформи державного управління України. Уряд визначає побудову сучасної, цифрової та сервісно-орієнтованої держави одним із напрямів реформування публічного управління, а серед ключових результатів називає підвищення якості адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій [6]. Отже, адміністративна процедура має розглядатися не лише як сукупність формальних правил, а як інструмент переходу до людиноцентричної моделі публічного управління.

Таким чином, європейські стандарти адміністративної процедури вже отримали нормативне закріплення в законодавстві, відповідаючи підходам Ради Європи та Хартії ЄС [7]. Проте їхня ефективність залежить від узгодженості спеціальних норм, професіоналізму посадовців та судового контролю. Важливим індикатором успішності реформи є формування єдиної практики Верховного Суду щодо застосування ЗАП, яка поступово виправляє помилки органів на місцях.

Отже, розвиток адміністративної процедури є важливим напрямом модернізації правової системи України. Закон України «Про адміністративну процедуру» створив основу для утвердження

європейських стандартів належного адміністрування, посилення участі особи в провадженні та ефективного захисту її прав. В умовах воєнного стану основним завданням залишається забезпечення балансу між безпековими потребами держави та правами приватних осіб. Подальше вдосконалення процедури має бути спрямоване на практичне забезпечення принципів законності, пропорційності, обґрунтованості та своєчасності, що сприятиме формуванню сучасної, прозорої й людиноцентричної системи публічного управління.

Література:

1. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 15. Ст. 58. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20 (дата звернення: 14.09.2026).
2. Recommendation CM/Rec (2007) 7 of the Committee of Minister stomemberstateson good administration, adopted by the Committee of Ministerson 20 June 2007. Councilof Europe. URL: https://rm.coe.int/16807096b9 (дата звернення: 14.09.2026).
3. CharterofFundamentalRightsoftheEuropeanUnion. Article 41. Righttogood administration. OfficialJournaloftheEuropeanUnion. 2016. C. 202. P. 401–402. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2016/art_41/oj (дата звернення: 14.09.2026).
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022 (дата звернення: 14.09.2026).
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 14.09.2026).
6. Реформа державного управління. Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnogo-upravlinnya (дата звернення: 14.09.2026).
7. Міністерство юстиції України. Перспективи розвитку адміністративної процедури в Україні. Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-perspektyvy-rozvytku-administratyvnoi-protsedury-v-ukraini (дата звернення: 14.09.2026).